

Zagyvai Sári

ORCID: 0009-0005-3063-1000

MATE KC Rippl-Rónai Művészeti Intézet

zagyvai.sara@uni-mate.hu

Artcadia, ú.f. 2 (2), 23–34. (2023)

DOI: [10.57021/artcadia.4989](https://doi.org/10.57021/artcadia.4989)

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.

A horizont vágyképei

A magazinokban, a számítógépes játékokban, a filmekben vagy a mindennapi netes barangolásaink során látott vidékek olyan víziókat keltenek a távoli helyekről, amelyek elfedik a valóságos tájakat. A digitális és nyomtatott képáradat uniformizált elképzeléseket vált ki a befogadóban. A sematikus és idealisztikus tájképek nem csupán pótlékértékű szimulációk, hanem kilépnek másodlagos szerepükből, és befolyásolják a tapasztalatokat a valós szituációkban. Más szóval az előképeink is alakítják a valós találkozást a természettel. Ebben az írásban különböző médiumok asszociatív példáin keresztül mutatom be, hogy a tájképek nem egyszerűen a valóságot tükrözik, hanem a természet képén túl az alkotó és a szemlélő belső lelkiállapotát és vágyait jelenítik meg.

kulcsszavak: videójáték, virtuális táj, idealizált táj, vágykép, médium

The horizon of desires

The landscapes we see in magazines, computer games or in our everyday online explorations embody the aspirations of the horizon, while dream-like visions increasingly obscure the actual landscape. These standardized scenes are not mere simulations serving to substitute: they abandon their secondary function – they affect experiences in real situations; these preset images shape the true encounter with nature. In this paper I illustrate with associative examples from different media that landscapes do not merely reflect reality. I intended to get closer to understanding how the objective, external scene relates to the subjective, private image.

keywords: videogame, virtual space, idealistic landscape, dream-like vision, medium

„Vágyképek és álomtájak uralják képzeletünket az év minden egyes munkával töltött hetében. Információgyűjtés, tervezetés, más élményeinek meghallgatása és a saját élményeink felidézése alapvető szerepet játszik abban, hogy kimozduljunk megszokott környezetünkől.”¹

A National Geographic magazin

A fényképek dokumentarista műfajához sorolható képek is elrugaszkodhatnak a valóságtól, és abban a formában nem létező világot mutathatnak be. A *National Geographic* képi világa jól példázza, hogy a fikció és valóság között húzódó mezsgye a fotográfiák esetében sem egyértelmű. Az antropológusi szemüvegen, de mégis egy megszépített képi világon keresztül ábrázolt vidék hozzájárul ahhoz, ahogyan megismerjük és létrehozuk az ismeretlen térségekről sajátunk megélt elképzeléseinket.

Ebben a magazinban a tájakat a nyugati megfigyelő szemszögéből, a felfedező tekintetén keresztül látjuk. Ez a tekintet – írja John Urry – egy szisztematikus és analizálható módja a nézésnek.² Az utazó az olyan szempontokat értékeli, amelyek nem szokványosak. Keresi a változatosságot, a tájnak azon tulajdonságaira figyel, amelyek a mindennapokban a megszokottól eltérő tapasztalatokat és élményeket nyújtanak,³ orientalizálva a távoli tájakat és népeit. Ennek a hozzáállásnak a következtében egy olyan alkotást tár a néző elé, amely sokkal inkább szól egy ideális, másik Európáról, mintsem a valós helyszínekről, emberekről, tájakról.⁴

Az élmények, amelyeket a magazin képei közvetítenek, hatással vannak az utazó és az olvasó vágyaira és a világról vagy a népekről alkotott nézeteire. De pontosan milyen fényképeket is jelenítenek meg a *National Geographic*-ban, és mit is akarnak nekünk elmondani? Mit üzennek ezek a képek, és milyen elképzeléseket váltanak ki a szemlélőjükből? Ilyen típusú kérdések érdekelték azt a két antropológust, akik úgy döntöttek, hogy elemzik a *National Geographic* magazin képi világát. Ezekből az elemzésekből készült Catherine A. Lutz és Jane L. Collins *Reading National Geographic* című könyve.⁵ A fényképek megfigyelése során kiderült, hogy a képek közös jellemzőket mutatnak. Az egzotikusként beállított ember és távoli vidék egy olyan édeni világ részei, ahol ember és természet harmóniában él együtt.

A vidékek és emberek egy olyan vonzónak beállított világhoz tartoznak, amely a sajátunk (a civilizált) ellenpólusaként jelenhet meg. A fényképek olyan, stressztől, szorongástól és depressziótól mentes világ képét festik le, amely nagyon csábító, ám egyúttal idealizált. A mindennapi valóságtól eltérő és romantikussá retusált világ a civilizáció betegségeinek ellenpárjaként jelenik meg. Habár úgy tűnik, hogy ez a nézőpont a kulturális különbségeken keresztül mutatja be a különféle kultúrákat, mégis orientalizált megjelenést kölcsönöz a harmadik világnak.

A *National Geographic* ikonikus képei a „helyi egzotikumot” varázslatosnak ábrázolják. Ennek az idealizálásnak az egyik jó példája, hogy a magazin a természeti népeket nagyon egészségesnek mutatja be. Napbarnított felsőttesteket, fedetlen melleket láthatunk, mindeközben a betegségek,

1 Bódi Jenő – Pusztai Bertalan, szerk.: „A turizmus (média) reprezentációi a globális áramlatok terében,” in *Replika* [Médiaturizmus] 96–97. szám (2016/1-2.), 7. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)

2 John Urry, „A turistatekintet,” in Bódi Jenő – Pusztai Bertalan (szerk.), *Túl a turistatekinteten – A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái* (Budapest-Pécs-Szeged: Gondolat, 2012), 41–61.

3 John Urry, *Consuming Places* (London: Routledge, 1995), 211–229.

4 Edward W. Said, *Orientalism* (New York: First Vintage Books Edition, 1979)

5 Catherine A. Lutz and Jane L. Collins, *Reading National Geographic* (Chicago: University of Chicago Press, 1993)

az éhezés és a nyomor kívül marad a fotós objektívjén. A szövegben megjelenik a nélkülözés és a nyomor bemutatása, de a képeken egyáltalán nem.

A harmadik világ korábbi, különböző vizuális megjelenítéseihez képest, amelyek inkább tragikusak vagy abszurdak voltak, a *National Geographic* magazinban megjelenő fényképek pozitív érzelmeket váltanak ki. Az újság megpróbálja eljelentékteleníteni a kulturális különbségeket is. Inkább festőien erotikusnak ábrázolja az embereket, mintsem valóságos és realiztikus képet mutat az ott élőkéről. A fényképek szereplői mosolyognak vagy barátságosan fordulnak a kamera felé. Catherine A. Lutz és Jane L. Collins *Reading National Geographic* című könyve felhívja rá a figyelmet, hogy az újság az ázsiai, latin-amerikai, közel-keleti, észak-afrikai embereket a kulturális különbségek ellenére alapvetően ugyanazoknak vagy ugyanolyanoknak ábrázolja. Számos kép fókuszál valamilyen rituális viselkedésre, és ennek az ábrázolására bejáratott, ideáltipikus módokat választ. A magazin idealizált képi világa jól tükrözi a fejlett világ hátrányaival szembesülő ember ambivalens viszonyát, egyúttal nagyban hozzájárul a sematikus asszociációk elterjedéséhez. A *National Geographic* indirekt módon hat a turizmusra, miközben távoli tájak és az ott élő népek életének megismertetését ígéri, az idealizált képi világ vágyakat ébreszt az olvasókban, hogy saját szemükkel láthassák azokat a helyeket, amelyeket az egyre olcsóbbá váló repülőjegyek a tömegturizmus célpontjaivá változtatnak.

Filmturizmus

A turizmus egy másik gerjesztője a filmipar, amely oly mértéket ölt, hogy saját terminust is kapott. A filmturizmus az utazás olyan formája, ahol a turista olyan helyeket keres fel, amelyek filmforgatási helyszínek voltak. Mint azt Radnóti Sándor: *Simmel és a táj* című írásában olvashatjuk, „*gyakran nem is mi alkotjuk meg a tájat, hanem turistajelzések vezetnek ahhoz az előre kijelölt kilátási ponthoz, ahonnan belemerülhetünk a táj szépségébe.*”⁶ A filmek a táblákhoz és magazinokhoz hasonlóan hatással vannak a turizmusra. Irimiás Anna *Filmturizmus*⁷ című könyve tárgyalja, hogyan ösztönzik a filmekben bemutatott helyszínek, hogy minél többen felkeressék őket, és foglalkozik a jelenetek vágykeltő hatásaival. A sztárok vonzerején túl belső motivációk lehetnek az önmegvalósítás, a státusznövelés, a fantáziálásra való hajlam, az elvágódás és új élmények keresése. Példaként tekinthetünk Petra sziklás romvárosára, amely az *Indiana Jones and the Last Crusade* (Steven Spielberg, 1989) című kalandfilmben jelenik meg. A híres film ahhoz is hozzájárul, hogy az utazók a célpontnak kiválasztott tájat már ismerősként üdvözölgék. Amikor végre tényleg eljutnak a vágyott, távoli helyszínre, élményeiket a filmvászon látottakhoz igazítják. Szeretnék, ha arra hasonlítanának, keresik az egyezéseket. A fényképeken pedig sok esetben, de nem kizárólagosan, a mozivászon látott, kanonizált látványt szeretnék reprodukálni. Irimiás Anna Urry (2012) gondolatára hivatkozik, miszerint:

6 Radnóti Sándor, „Simmel és a táj,” in *Replika [Alogútban]* 112. szám (2019/3) 11.

7 Dr. Irimiás Anna, *Filmturizmus* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2015)

„a turisták a tájnak egy idealizált képét próbálják meg fellelni az utazásaik során, hiszen már van egy kialakult elképzelésük a helyszínről, amelyet a képeslapok, az útikönyvek, televíziós programok, az internet, valamint a filmek hoztak létre és tápláltak.”⁸

8 Irimiás, *Filmturizmus*, 121.

A televízióban és a mozivásznon megjelenő tartalmak potenciálisan hatással vannak a néző személyiségének különböző szintjeire. Ekképpen a vásznon megjelenő egzotikus tájak a távoli utáni vágyakozást táplálhatják.

„Az Egyesült Államok óceántól óceánig nyúló változatos tájai, ámulatba ejtő természeti örökségei előtt lehet-e egyszerűbb és nagyszerűbb módon tisztelni, mint amit Forrest (Tom Hanks) több mint három évig tartó, Amerikát átszelő futása során kapunk a filmben? Nem véletlen, hogy a Monument Valley-nál fejeződik be a nagy futás. Forrest sok követőjével együtt a 163-as úton Utah és Arizona határánál rőtta az utat, amikor hirtelen úgy érezte, hogy elég, elfáradt, haza akar menni. A kamera Forrest háta mögül (mint Caspar D. Friedrich festményein) mutatja a jelenetet, és a háttérben teljes pompájában kirajzolódnak a Monument Valley westernfilmekből ismerős sziklái.”⁹

9 Irimiás, *Filmturizmus*, 22.

Az utazó csalódhat, mivel elvárásai nem feltétlenül egyeznek mindig az átélt élménnyel. Akár meg is bánhatja az utazást, hogyha a tapasztalatai nem hasonlítanak a mozivásznon látottakhoz. Lehetséges, hogy odazarándokolva más napszakban vagy évszakban látja a tájat, még gyakoribb, hogy az időjárási viszonyok teljesen eltérőek, és nem biztos, hogy tudja kontrollálni a körülményeket. Neulinger tanulmányaiban olvashatjuk, hogy az utazás ugyan a fogyasztás egy fajtája, de a turista nem feltétlenül tud előre tájékozódni megfelelően a megvásárolt termékkel (élménnyel) kapcsolatban. A moziban látott képkockák nem csupán pozitív üzeneteket közvetíthetnek, hanem hozzájárulhatnak ahhoz is, hogy a nézők leértékeljenek helyszíneket. Míg a természetet általában hivatónak ábrázolják, addig a nagyvárosok képei nyomasztó, zsúfolt helyszíneként jelennek meg a filmvásznon.

A különféle filmekben szereplő tájak hatással lehetnek egy adott térség turisztikai bevételeire és gazdaságára. Filmnézés közben a néző átadja magát az élménynek, magukkal ragadják őt az események. Az érzelmi töltés és impulzusok – izgalom, kaland, romantikus élmények átélése – arra motiválják, hogy útra keljen.¹⁰ *A part* című film hatására

10 Bódi Jenő, „A tévéző turista. A médiaturizmus helyeinek kulturális geográfiaja,” in *Replika*, 96–97. szám (2016/1-2), 59–74. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)

Thaiföldön a Ko Phi Phi sziget nagyon népszerű lett. A látogatók előzönlötték a türkizkék tengert és az öböl partját. Viszont a turistatömegek néhány év alatt nagymértékű környezeti károkat okoztak. Így a hatóságoknak lépniük kellett, és lezárták a szigetet az odalátogatók elől. A turizmuskutató vizsgálati módszerei igazak a filmturizmusra is, transzdiszciplináris területről lévén szó, érinti az antropológia, pszichológia, szociológia, marketing és közgazdaságtan területeit. Francesco Jodice olasz kortárs fotóművész **What we want** című könyvében a tájat az emberek vágyait reprezentáló helyként jelöli meg és képzelettel el. A **Phi phi don** című képén a női alak megidézi a tengerparti környezetben pózoló celebek, színésznők, modellek testtartását.¹¹

11 Francesco Jodice, *What we want* (Milan: Skira, 2004), 4–5.

Sci-fi filmek/ Idegen bolygók tájképei

„A térhajós hajóra száll, a filmek nézője megváltja hajójegyét a téridőutazáshoz. A hordozórakétát gépi rendszerek indítják útjára, a mozigép elindításával útnak indul az audio-vizuális világnézet-gépezet. Ráadásul mindkét utazó el van zárva attól a világtól, ahová útnak indult: a néző nem léphet át a filmek világába, a térhajós nem léphet ki berendezési zárványából az idegen világterek halálos hidegére. Az ismeretlen feltörekvő hódítóinak útja ezért eleve kudarcra van ítélve: sohasem érkeznek meg oda, ahová indulnak.”¹²

12 Tillmann József A., *Szigetek és szemhatárok* (Budapest: Holnap Kiadó, 1992), 14.

Több világűrben játszódó sci-fi-ből ismerjük azt a dramaturgiát, amikor az ember eltölpül az őt körülvevő végtelen, csillagokkal pettyezett térben, majd a vászonra beúszik egy hatalmas technikai objektum, kiszorítva a galaktikus teret. Minden sci-fi, hasonlóképpen a vadnyugaton játszódó filmekhez, a táj vagy a tér (űr) szempontjából a végességet igyekszik meghaladni. Mindkét esetben a film meglebegteti a fejlődés utópisztikus voltát. A vadnyugaton a térben való haladás a végtelen tájhoz kapcsolódik, az univerzumban a világűr átutazása jelent hasonló kihívást. A beutazható téren túl a vágyódás tárgya az ismeretlen vidék, a „terra incognita”, az idegen kontinens vagy a csillagközi térben az idegen bolygók.

„A világűr átszelése olyan vágyott utópisztikus technikai fejlettséget igényel, melyet csupán trükkfelvételekkel tudunk szemléltetni, és élvezni a mozivásznon. Trumbull trükkfelvételeire sem a feltétlen ünneplés, sem a vészjósló ítékezés nem jellemző. Scott Bukatman a következőképpen vélekedik: Trumbull trükkjei ugyanúgy az új technikákhoz fűződő kétértelmű viszonyból táplálkoznak, mint az elmúlt kétszáz év panorámái és egyéb szórakoztató látványos furcsaságai, és hatásmechanizmusuk is ugyanúgy az új technikákra épül.”¹³

A filmekben ábrázolt világűr tere nagyon sokban hasonlít a kiberterekhez: ezek a mesterséges környezetek metaforikus

13 Scott Bukatman, „A mesterséges végtelen,” *Metropolis*, 2003/2, 10–26.

Georges Méliès: Utazás a Holdba (1902)

átmérőjű. A *Csillagok háborúja* (George Lucas, 1977) című filmben megjelenő Endor bolygó elképzelt tájának vizualizálásához a kaliforniai Redwood Nemzeti Park képén túl Steven Sallibanks díszletfestményei segítik a képzeletbeli bolygó megjelenítését. A díszletfestők emlékeiket a természeti tájakról, a tájban készített fényképeiket és az interneten fellelhető tájképeket használják fel az idegen bolygók tájainak megalkotásához.

Az *Avatar* (James Cameron, 2009) című film nem manuális, hanem számítógépes technikát alkalmaz a távoli tájak ábrázolásához, ekképpen a létrejövő fiktív táj már-már összetéveszthető egy számítógépes játék látványvilágával. A filmben a képzeletbeli idegen bolygót képzeletbeli természeti táj borítja. A fluoreszkáló növények és állatok olyan fenséges éjszakai tájat vetítenek a néző elé, amely vágyat ébreszt a galaktikus utazások és felfedezések iránt.

Jörg Hienger *The Uncanny and Science Fiction*¹⁵ című írásában az otthonatlan, ugyanakkor otthonos és mégis különös (németül Unheimlich) fogalmát kapcsolja össze a tudományos-fantasztikus filmekkel. Amellett érvel, hogy az ebbe a műfajba tartozó filmek a lehetetlen lehetségeségének elképzelésére alapoznak. Ez az ellentmondás feszültséget hordoz, ami a film egészét különössé teszi.

Az ismerős elemek az *Avatar* képi világában is nagyon fontosak. Az éjszakai tájban minden fluoreszkál. A Földön található fényt kibocsátó halak, növények és rovarok a filmbéli tájhoz képest ritkán és kis számban, de előfordulnak. A merész túlzások azonban káprázatosabbá teszik az *Avatar* éjszakai tájképét. A nézők rajonganak a sci-fikben megismert

15 Hienger, Jörg: „The Uncanny and Science Fiction,” trans. Elsa Schieder, in Jörg Heider, *Literarische Zukunftsphantastik: Eine Studie über Science Fiction* (Göttingen: Vandenhoech & Ruprecht, 1972), 219–30.

terek, ahol az áthaladás jelenti a kihívást. A valós életben is ismerünk hasonló tereket, ilyenek a bevásárlóközpontok, repülőterek, amelyeket Marc Augé nem-helyekként definiált,¹⁴ és amiknek a jellegzetessége, hogy a személy elveszíti identitását, és a tömegben, az egyformaságban oldódik fel.

A díszlet fontos szerepet játszik ezekben a filmekben. A hátterek kézzel festett képe sok esetben 10–20 méter

14 Marc Augé, *Nem-helyek, Bevezetés a szürmodernitás antropológiájába*, ford. Fáber Ágoston (Budapest: Műcsarnok, 2012)

Steven Sallybanks:
Pinewood studios,
Titanic, (1997)

Steven Sallybanks:
Pinewood studios, Solo:
Egy Star Wars-történet (2017)

fantáziavilágokért, és így azok visszahatnak a mindennapi vágyaikra. Az *Avatar* látványvilága köré például fluoreszkáló növényekből álló termékportfoliót is építettek, amelyekkel a földöntúli élmény meghosszabbítható, a rajongók akár az otthonukban teremthetnek a filmbélire emlékeztető környezetet.

A sivatagok sokáig nem számítottak tipikus turistacélpontnak, ám a filmek hatására felkerültek a bakancslistákra, és vágyott helyszíné léptek elő. A tudományos-fantasztikus filmek idegen bolygókat ábrázoló képkockái megváltoztatták a sivatagokról bevésődött esztétikai tapasztalatot, és kíváncsiságba fordították a zord körülmények keltette félelmeket. Jó néhány tudományos-fantasztikus filmbeli bolygó táját ihlették a földi sivatagok. Ezek a tájak és manipulált képeik a mozivásznokról ismerőssé váltak. Látogatottságukat serkentik az olyan filmek, mint például a *Csillagok háborúja* vagy a *Mentőexpedíció* (Ridley Scott, 2015) – utóbbi a jordániai sivatag manipulált képeit használta fel, hogy a marsi tájat bemutassa.

A természet vadsága és végtelensége nem minden korban keltett csodálatot, például az első amerikai telepesek akadályként és fenyegetésként gondoltak a sivatagokra és kanyonokra vagy magas hegyekre. Yuriko Saito az *Everyday Aesthetics*¹⁶ című könyvének *Significance of Everyday Aesthetics* című fejezetében kitér az USA tájképeinek esztétikájára, és arról értekezik, hogy a néző szemében a történelem megszépít olyan tájakat, amelyeket korábban kevésbé látott szépnek. Az ő érvelése szerint is az első utazók a megműveletlen természetet negatívan látták. Ennek oka a pusztaság túlélésre való törekvésén túl az az Európából hozott látásmód, amely a műveletlen, nyers természetet meghódítandó, kiaknázandó, értéktelen területnek véli. A szántóföldek és gyümölcsültetvények letisztult geometriáját sokkal szebbnek tartották, mint a rendetlen, kaotikus vadont. Ez a haszonelvű, európai nézőpont jellemző volt egészen addig, amíg a festészet és az irodalom át nem formálta a szemléletmódot a XVIII. század során.

Úgy gondolom, az űr és az idegen bolygók a mai ember számára elrettentőek lennének, és negatívan gondolnánk

16 Yuriko Saito, *Everyday Aesthetics* (Oxford: Oxford University Press, 2008)

rájuk a sci-fik nélkül. Például az egyik első, Georges Méliès rendezte ősfilm, *Az Utazás a Holdba* (1902) című alkotás nélkül és az utána következő számos sci-fi, többek között a 2013-ban Alfonso Cuarón rendezésében, Sandra Bullock és George Clooney főszereplésével bemutatott *Gravitáció* című film nélkül. Ezek az alkotások az amerikai tájképfestőkhöz és indiános vadnyugati regényekhez hasonlóan benépesítik az idegen vidéket, és olyan tájakat elevenítenek meg, amelyek nemcsak félelmet, hanem vágyat is keltenek a nézőben.

Virtuális utazások

A World Wide Web korai tervezői az 1990-es években úgy gondolták, az internet fejlődése során elérheti majd a háromdimenziós perceptuális téri megjelenítést. A valós és számítógépes terek közötti hatalmas különbség abban érhető tetten, hogy az utóbbi halmazszerű, hiszen nem összefüggő, hanem különálló objektumok összessége.

A számítógépes játékok, az animációs filmek vagy a világháló térélményt nyújtanak, de a háromdimenziós megjelenítés illúzióra épít. Ugyanakkor a virtuális teret minden esetben beutazásra szánják. Gondoljunk a számítógépes játékokban az avatár haladására, ahogyan a játékost a felfedezés és barangolás hajtja és juttatja pontokhoz. Ebben az esetben is lineáris az elrendezés, ennek oka, hogy a digitális világ az analóggal ellentétben szaggatott jelekre épül, így szükségképpen síkok összessége adja ki a mímelte teret. A téri elrendezésnek szimbolikus értéke van, a lent, a fent, a szemmagasság, az aranymetszés a megjelenített elemek fontosságát, statikus vagy éppen harmonikus állapotát befolyásolják. Ez kihat arra, hogy az

információkat könnyebben vagyunk képesek megérteni, ha téri elrendezésben vizualizálva látjuk. A Web három dimenzióban való megjelenítésére való törekvés oka talán a virtuális tér beutazásának igényében, és a síkok, illetve multimediális szegmensek narratívaként összefonódó olvasatában keresendő. Ebből a szempontból lényegi különbség nincs az animációs filmek, a számítógépes játékok vagy a világháló tere között. Bár jó néhány virtuális térbe és 3D modellezőprogramba be van építve a karteziánus koordináta-rendszer, és úgy tűnhet, egy meglévő térben alkot a tervező, de ez a tér inkább vákuumhoz hasonlít. A megjelenő dolgok, hátterek és objektumok csupán imitálják a valós teret. A világhálón szörföző felhasználó sokkal inkább egyik hivatkozásra a másikra ugrál az oldalak között, mintsem a virtuális térben siklik. Ennek oka, hogy nincs folyamatos kapcsolat az adatok között, hanem egymáshoz kapcsolódó szigetek összessége a virtuális világ.

Úgy gondolom, a valódi tér és a virtuális világ összekeveredése jelentheti az egyik új változást. A számítógépes világ talán térré fog egyszer formálódni, igazolva az eredeti tervezői vágyakat és elképzeléseket. A számítógépes világok izotrópok, nincs jelentősége a gravitációnak, sem az ember számára meghatározó vízszintes és függőleges irányoknak. Bár Lev Manovich médiateoretikus megállapítása szerint a valós térből származó axiómák ugyanúgy befolyásolják az új médiát: **„a számítógépes tér egyúttal a benne letelepedő ember tere is, olyasmi, amit használ és bejár a felhasználó, aki magával hozza a saját horizontális-vertikális antropológiai szerkezetét.”**¹⁷

17 Manovich, Lev, „Beutazható tér,” *Metro-polis* [Film és tér], 2008/1, 84. <https://metropolis.org.hu/beutazhato-ter-1> (megtekintés: 2023.10.17)

A virtuális és a valós tér összehozása izgalmas, a tervezőket foglalkoztató, bonyolult feladat. Olyan kísérletek folynak, ahol a kontinuitás alapját a fizikai tér képezi, míg a jelentéssel bíró objektumok a virtuális világok anyagtalán tulajdonságaival bírnak. Erre példa az újonnan megjelent népszerű Nintendo-fejlesztés, melynek elődje az *Ingress*, ez a játék 2013-ban jelent meg. Az *Ingress* szintén félig a valóságban játszódik, de nem hódította meg a világot úgy, mint a *Pokemon Go*.

Amikor immobilis helyzetben, a képernyő előtt ülve távoli tájak képeire keresünk rá, és így szörfözgetve az egzotikus és idegen vidékekkel ismerkedünk, akkor bizonyos értelemben virtuális utazáson veszünk részt a kibertérben. Ez a

kirándulás sokszor nagyon sematikus képi világra épül, és uniformizált tapasztalatokat nyújt a távoli vidékekről. Ennek egyik oka, hogy a legtöbbször ugyanazok a részletek hasonló szögben és hasonló fényviszonyok között jelennek meg a képeken. Másik oka, hogy a fényképek nem közvetítik a vizuális érzékszerven túli, más érzékszervekhez köthető ingereket.

Valamiképpen minden hegy képe a lenyűgöző hatást keltő hegyek képéhez „igyekszik” hasonlítani. Ugyanígy a legtöbb vízesés képe a grandiózus és legszélesebb Viktória, vagy a csodálatos Niagara és a brazil Iguazú látványát mímeli. Így válnak a tájképek uniformizált, ugyanakkor idealisztikus ábrázolássá. Az ekképpen szerzett élmények és impulzusok a mindennapi barangolások során alátámasztják a szemlélő

Zagyvai Sári:
Óceán, a Termelt természet című sorozatból (2014)

uniformizált elképzeléseit. Létrejön a hegyeket ábrázoló képek repertoárja ebben a gyorsan bővülő archívumban. A napjainkban berobbanó mesterséges intelligencia ezt a készletet használva hoz létre újabb és újabb ábrázolásokat, rapid tempóban bővítve az internetes képek archívumát.

„[...] ahogy a kommunikáció, média mcluhani világfaluja egyre nagyobb és bonyolultabb lesz, a turizmus passzív funkciói (pl. látás) otthon is jobban elvégezhetőek videóval, könyvekkel, hangfelvételekkel, tévével". Vagyis a média mintegy helyettesítheti a turizmust, s a kor – ahogy fogalmaz Feifer – „antiturstója” otthoni környezetében a képzelete és távoli kultúrák elérhető tárgyai segítségével szimulálhatja az utazást.”¹⁸

18 Manovich,
„Beutazható tér,” 73–74.

A számítógépes játékokra jellemző a fragmentált látványvilág, hiszen rétegek halmaza hozza létre a mímelt teret. A számítógépes játékok azonban szimulációk. A szimulációban az élményeket a játékos tevékenysége, cselekedetei jelentik, vagy éppen a haladása a térben. A cselekmény kevésbé fűzhető fel egy narratívára vagy forgatókönyvre. A játéktervezők, ellentétben az írókkal és forgatókönyvírókkal, nem történetet mesélnek. Tevékenységük ilyenképpen jobban hasonlít az építészekéhez. A valós terek helyett illuzórikus vagy mímelt terekbe terveznek. Nagyon sok játékban az avatar célja ennek a nem létező térnek a bebarangolása, felfedezése és meghódítása, és ez jelenti

egyben a játékosnak a kihívást és a győzelmet.¹⁹ Ahogyan Dunai Tamás fogalmaz a *Videójáték és virtuális turizmus* című tanulmányában:

„A technikai fejlődésnek köszönhetően a videojátékok virtuális világi vizuálisan és összetettségüket tekintve is egyre közelebb kerülnek a valósághoz. Mivel ezekben – az interaktivitás révén – a játékos különböző, számára kezdetben ismeretlen virtuális tereket járhat be, az általa tapasztaltak sok szempontból hasonlítanak a turisták élményeihez.”²⁰

Vilém Flusser *Nomádok* című esszéjében felveti, miszerint az elektronikus technológia és a rendelkezésre álló kutyák tárháza lehetővé teszi, hogy az ember újra visszatérjen egy szabadabb, nem letelepedett, hanem inkább vándorló életmódhoz.²¹ A modern társadalom tér iránti elfogultságára mutat rá Bódi Jenő is *A tévénező turista* című tanulmányában, amelyben a helybeliség jelentőségének csökkenésére hívja fel a figyelmet: „A kulturális globalizáció folyamatában a televíziózás társa ebben éppen a turizmus lehet: közös jellemzőjük a helytapasztalat felszámolása, szimulált környezettel való helyettesítése.”²²

Daniel Levi és Sara Kocher tanulmánya, amelynek címe *Virtual Nature: The Future Effects of Information Technology on Our Relationship to Nature*,²³ a virtuális természeti környezetek elérhetőségével foglalkozik, és az ezekkel járó veszélyekre hívja fel a figyelmet. A közeljövő

19 Jenkins, Henry, „A játéktervezés mint narratív építészet,” in Fenyvesi Kristóf, Kiss Miklós, Thomka Beáta (szerk), *Narratívák 7 - Elbeszélés, játék és szimuláció a digitális médiában* (Budapest: Kijárat, 2008), 175–192.

20 Dunai Tamás, „Videójáték és virtuális turizmus. A videojáték mint a virtuális turizmus terepe,” in *Replika* [Médiaturizmus] 96–97. szám (2016/1-2.), 163. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)

21 Flusser, Vilém, „Nomádok,” in *2000* [irodalmi folyóirat], 1991/ 9., 26–28.

22 Bódi Jenő, „A tévénező turista. A médiaturizmus helyeinek kulturális geográfiája,” 59–74.

23 Levi, Daniel – Kocher, Sara, *Virtual Nature: The Future Effects of Information Technology on Our Relationship to Nature, Environment and Behavior* (New York: SAGE Publications Ltd, 1999)

*Star Fox,
Nintendo fejlesztés (1993)*

könnyen elképzelhető úgy, hogy bár nem kizárólagosan, de megtapasztalhatjuk a VR-szemüvegeken keresztül is a természetet. Az ilyen típusú szimulált természeti környezetek egyfelől csábítóak, mert mentesek a kényelmetlenségektől. Az erős szél, a hideg vagy éppen az égő forróság nem zavarja az élményt, hasonlóképpen az undor érzése teljesen elkerülhető.

A virtuális természeti környezetek steril és sok szempontból a látványvilágra épülő, kontrollált élményekkel kecsegtetnek. Az ingerek egy csoportjának – kellemetlenségeket okozó fizikai hatások – mellőzésével ellenőrzött és egyhangú élményt nyújtanak. Más nézőpontból vizsgálva izgalmasabb képet közvetítenek, hiszen a teleobjektívek közelebb hozzák az állatokat, mint ahogy a szem azt látni tudja, a vágások kihagyják az unalmas jeleneteket és eseménydúsan mutatják be a természeti tájakat.

Az emberek éppen ezért a virtuális természeti környezetekben szerzett impulzusokat követően unalmasabbnak tarthatják és leértékelhetik a valós természeti tapasztalatokat. A *Virtual Nature* tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy a kutatások szerint a virtuális természeti környezetekben szerzett élményeket követően főként a helyi természeti környezetekhez kapcsolódó érzelmi tapasztalatokat értékeljük le. Mindemellett továbbra is értékesnek véljük a nemzeti parkokat és grandiózus turisztikai látványosságokat.

A pszichére – hasonlóan a természetes környezetekhez – a virtuális természeti környezetek is pozitív hatással vannak. A virtuális természeti környezetekkel való találkozások jó közérzetet és fizikai jólétet eredményeznek. A szimulált környezetek biztonságos és nem csupán vizuális, hanem audiovizuális környezetek, amelyekben a taktilitásnak is szerep juthat, és így pozitív érzelmeknek ad teret.

Összegzés

A tájaknak a mindennapokban megjelenő digitális képi ábrázolásai végeredményben nem árnyalják a távoli vidékekről elképzeléseinket. A hasonlóságok és ismétlések nem elmélyítik a kapcsolatot az ábrázolt vidékek és a néző között, hanem ez a képi áradat felületes és kanonikus képet közvetít. A standardizált digitális képkultúra részeként ezek a képek alapanyagává válnak a mesterséges intelligencia generálta tájaknak. Így tovább bővül az archívum és egyre nő a távolság tájkép és ábrázolt vidék között.

Bibliográfia:

- Augé, Marc. *Nem-helyek, Bevezetés a szürmodernitás antropológiájába*. Ford. Főber Ágoston. Budapest: Múcsarnok, 2012.
- Bódi Jenő – Pusztai Bertalan (szerk.). „A turizmus (média)reprezentációi a globális áramlatok terében.” In *Replika* [Médiaturizmus] 96–97. szám (2016/1-2.), 7–9. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)
- Bódi Jenő. „A tévénéző turista. A médiaturizmus helyeinek kulturális geográfiája.” In *Replika* [Médiaturizmus] 96–97. szám (2016/1-2.), 59–74. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)
- Bukatman, Scott. „A mesterséges végtelen.” In *Metropolis*, 2003/2. 10–26. <https://metropolis.org.hu/a-mesterseges-vegtelen> (megtekintés: 2023.10.17.)
- Dunai Tamás. „Videójáték és virtuális turizmus. A videójáték mint a virtuális turizmus terepe.” In *Replika* [Médiaturizmus] 96–97. szám (2016/1-2.), 163–170. http://real-j.mtak.hu/16744/1/EPA03109_replika_96-97.pdf (megtekintés: 2023.10.17.)
- Flusser, Vilém. „Nomádok.” In *2000* [irodalmi folyóirat], 1991/ 9., 26–28.
- Hienger, Jörg. „The Uncanny and Science Fiction.” Translated by Elsa Schieder. In Jörg Hienger. *Literarische Zukunftsphantastik*. Göttingen: Vandenhoech & Ruprecht, 1972.
- Irimiás Anna. *Filmturizmus*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2015.
- Jenkins, Henry. A játéktervezés mint narratív építészet. In Fenyvesi Kristóf – Kiss Miklós – Thomka Beáta (szerk.). *Narratívák 7. - Elbeszélés, játék és szimuláció a digitális médiában*. Budapest: Kijárat, 2008, 175–192.
- Jodice, Francesco. *What we want*. Milan: Skira, 2004.
- Levi, Daniel – Kocher, Sara. *Virtual Nature: The Future Effects of Information Technology on Our Relationship to Nature, Environment and Behavior*. New York: SAGE Publications Ltd, 1999. <https://doi.org/10.1177/00139169921972065>
- Lutz, Catherine A. – Collins, Jane L. *Reading National Geographic*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
- Manovich, Lev. „Beutazható tér.” In *Metropolis* [Film és tér], 2008/1, 72–98. <https://metropolis.org.hu/beutazhato-ter-1> (megtekintés: 2023.10.17.)
- Radnóti Sándor. „Simmel és a táj.” In *Replika* [Alagútban] 112. szám (2019/3) 11. <https://replika.hu/replika/112-02> (megtekintés: 2023.10.17.) <https://doi.org/10.32564/112.2>
- Said, Edward W. *Orientalism*. New York: First Vintage Books Edition, 1979.
- Saito, Yuriko. *Everyday Aesthetics*. (Oxford: Oxford University Press, 2008). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199278350.003.0003>
- Tillmann József A. *Szigetek és szemhatárok*. Budapest: Holnap Kiadó, 1992.
- Urry, John. „A turistatekintet.” In Bódi Jenő – Pusztai Bertalan (szerk.): *Túl a turistatekinteten – A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*. Budapest-Pécs-Szeged: Gondolat, 2012, 41–61.
- Urry, John. *Consuming Places*. London: Routledge, 1995.